

UOT 792

ORCID: 0009-0007-5270-5036

DOI: 10.52094/BXFN4203

Elariz Dəyanət oğlu Nəhmədli
Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universiteti
Magistrant
elariznehmedli77@gmail.com

ÇAĞDAŞ TÜRK DÜNYASINDA ÇİNGİZ AYTMATOV FENOMENİNİN TEATR REFLEKSİYASI

Xülasə: Məqalədə görkəmli qırğız yazıçısı Çingiz Aytmatovun yaradıcılığının türk dünyasında əks olunmasından bəhs olunur. Müəllif qeyd edir ki, Aytmatovun yaradıcılığı dünyanın əksər ölkələrində böyük populyarlığa malikdir. Bu baxımdan türk respublikaları ilk sırada dayanır. Aytmatovun əsərləri türk respublikalarında daha geniş yayılmışdır. Məqalədə həmçinin Aytmatovun əsərləri əsasında yaradılmış səhnə əsərlərindən danışılır. Vurğulanır ki, türk xalqlarının milli şüurunun inkişafında yazıçının xidmətləri böyükdür. Tarixi keçmişlə müasirliyin əlaqələndirilməsi yazıçının yaradıcılığının populyarlıq qazanmasının əsas şərtlərindəndir.

Açar sözlər: fenomen, ədəbiyyat, teatr sənəti, türk dünyası, özünüidentifikasiya, roman epoxası.

Görkəmli qırğız yazıçısı Çingiz Aytmatovun (1928-2008) adı və yaradıcılığı təkcə öz vətəninə, yaxud hətta MDB məkanında deyil, bütün dünyada geniş populyarlıq qazanmışdır. Müasir dövrdə bəlkə də elə bir ölkə tapmaq olmaz ki, yazıçının adı orada bəlli olmasın. Müasir türk dünyasında, MDB ölkələrində, Avropada, ABŞ-da, eləcə də İranda, ərəb ölkələrində, Çində bu böyük qələm sahibinin yaradıcılığı yaxşı tanınır. Həmin ölkələrin bir çoxunda Çingiz Aytmatovun kitabları dəfələrlə nəşr edilmiş, əsərləri səhnələşdirilmiş, ekranlaşdırılmış, adına əbədi-bədii mükafatlar təsis edilmiş, teatr festivalları, çoxsaylı yubiley və xatirə tədbirləri keçirilmişdir.

Çingiz Aytmatovun adı Azərbaycan oxucusuna yaxşı tanışdır. Ötən əsrin 60-70-ci illərindən başlayaraq Aytmatovun yaradıcılığı dilimizə tərcümə edilmiş, ədəbi-bədii almanaxlarda, jurnallarda dərc olunmuş, nəhayət, ayrıca

kitablar kimi dəfələrlə işıq üzü görmüşdür. Böyük qırğız yazıçısının “Cəmilə”, “Köşək gözü”, “Əlvida, Gülsarı”, “Ağ gəmi”, “Dəniz kənarıyla qaçan alabaş” kimi povestləri, “Gün var əsrə bərabər”, “Qiyamət” və başqa romanları Azərbaycanda böyük şöhrət qazanmışdır.

Çingiz Aytmatov çağdaş türk dünyasının korifey sənətkarlarından biridir. Aytmatov yaradıcılığı XX əsr türk dünyası ədəbiyyatının zirvələrindən birini təşkil edir. Yazıçının adı Hüseyn Cavid, Səməd Vurğun, İlyas Əfəndiyev, Anar, Nazim Hikmət, Berdi Kerbabayev, Məcid Qafuri, Qafur Qulam, Muxtar Auezov, Oljas Süleymenov və başqaları ilə yanaşı çəkilir. Bununla birlikdə Çingiz Aytmatov o sənətkarlardandır ki, yaradıcılığı təkcə öz ölkəsinin deyil, bütövlükdə türk dünyasının ədəbi-bədii fikrinə, milli şüuruna, özünüdərkinə böyük təsir göstərmişdir. Bu baxımdan Aytmatov yaradıcılığı bir çox korifey qələm sahiblərinin yaradıcılığından seçilir.

Cəsarətlə demək olar ki, bu gün türk dünyasında Çingiz Aytmatovun əsərləri qədər geniş populyarlıq qazanmış ikinci nümunə tapmaq çətindir. Bu mənada yazıçının yaradıcılığını həqiqətən də fenomen adlandırmaq olar.

Bəs bu müvəffəqiyyətin sirri nədədir? Bu sual dəfələrlə verilmiş və müxtəlif cavablar səsləndirilmişdir. Yazıçının “yaxşı” vaxta düşməsi, təqiblərə məruz qalmış ailədən çıxması, Stalin dövrü repressiyalarını tənqid etməsi, qəhrəmanlarının sadə və eyni zamanda qeyri-adi xarakterə malik olması, nəhayət, sənətkarın ana dilində deyil, rusca yazması müvəffəqiyyətin səbəblərini izah edən arqumentlər cərgəsindədir. Ola bilsin ki, bu arqumentləri hər birinin yazıçının Olimpə uzanan yolunda öz payı olmuşdur. Lakin zənnimizcə, uğurun əsas səbəbləri yazıçının həyatı, inandırıcı tərzdə yazması, sadə insanların asan olmayan həyatını realist boyalarla təsvir etməsi, milli söykökü qan yaddaşı səviyyəsində əks etdirməsi, bəşəri ideyaları milli kontekstdə təqdim etməsidir. İlk baxışda sadə görünsə də bu, heç də hər yazıçıya müyəssər olmur. Çingiz Aytmatov insan müqəddəratını, insan kədərini milli və transmilli müstəvidə əks etdirməklə müxtəlif ölkələri təmsil edən oxucuların qəlbinə yol tapa bilmişdir. Elə buna görədir ki, oxucular böyük yazıçının qəhrəmanlarının simasında sanki öz qəhrəmanını, öz xalqını görür. Bu cəhət türk dünyasında özünü daha qabarıq əks etdirir.

Bu məqamda tarixə qısa nəzər salaq. Sovet dövründə ideoloji silah olan bədii ədəbiyyat xalqlar dostluğu müstəvisində inkişaf etdirilirdi. 30-50-ci illərdə milli dillərdə yazan yazıçı və şairlərin əsərləri Sovet xalqlarının dillərinə tərcümə olunur, təbliğ edilirdi. Səməd Vurğun, Pavlo Tıçina, Maksim Tank, Qalaktion Tabidze, Vilis Latsis, Təşli Qurbanov və başqalarının yaradıcılığı

geniş miqyasda rus və digər yerli dillərə tərcümə edilərək oxuculara çatdırılırdı. Lakin bu tendensiya Sovet ədəbiyyatının erkən və yetkin dövrlərinə aiddir. SSRİ-nin sonrakı dövrlərində isə vəziyyət fərqli idi. Onun “pik” nöqtəsi əvvəlcə “durğunluq”, sonra isə bədnam “yenidənqurma” dövrlərinə təsadüf etmişdir. Artıq bu dövrdə ədəbiyyatın ideoloji məzmunu sanki arxa plana keçmiş, sovet dillərinə kütləri tərcümə işləri səngimişdi. Belə bir şəraitdə rus dilində yazan “milli” yazıçılar nəslə sovet cəmiyyətində daha aydın nəzərə çarpmağa başladılar. David Kuqultinov, Oljas Süleymenov kimi rusdilli yazıçılar, uğurlu və yaradıcı tərcümələrlə populyarlıq qazanmış Rəsul Həmzətov və başqaları məhz həmin dövrdə daha çox tanınmağa başladılar. Yaşlı nəslin nümayəndələri olan Qorki, Şoloxov kimi yazıçılar çar dövrünü tənqid edirdisə, yeni nəsil yazıçıları Stalin dövrünü hədəfə alır, bəzən Bulqakov dəst-xəttindən yararlanmağa çalışırdılar. Çingiz Aytmatovun ədəbi-bədii görüşləri məhz bu dövrdə, bu ab-havadada inkişaf edərək formalaşmışdır.

Çingiz Aytmatovu bəşəri yazıçı adlandırmaq olar. Lakin biz indi onu türk dünyası yazıçısı kimi təqdim etmək istəyirik. Çingiz Aytmatov öz yaradıcılığı ilə türk dünyasını ruhən və mənən birləşdirmişdir. Eyni zamanda o, türk özünüidentifikasiyasını rusdilli oxuculara, ilk növbədə rusların özünə tanıtmışdır. Bu isə bütün türk dünyasına böyük töhfədir. Bunu mənəvi qələbə, yaxud mənəvi silah da adlandırmaq mümkündür.

Adətən Ç. Aytmatovun yaradıcılığını dörd dövrə bölürlər. Həmin dövrlər aşağıdakılardan ibarətdir:

- Lirik-psixoloji nəsr dövrü (1950-60-cı illər);
- Keçid dövrü (1970-ci illər);
- Roman epoxası (1980-ci illər);
- Bəşəri problemlərin bədii təfsiri dövrü (1990-cı illərdən sonra).

Biz bu bölgü ilə mübahisə etmək istəməzdik, hərçənd onun mükəmməl olması fikrində deyilik. Burada, misal üçün, burada dramaturgiya əks olunmayıb. Doğrudur, Ç. Aytmatovun dramaturji yaradıcılığı geniş deyil. Lakin yazıçının ədəbi irsinin tanıdılmasında, təbliğində səhnələşdirmələr böyük rol oynayır. Bunların bir qismini yazıçı özü səhnə üçün işləmişdir.

Biz hazırkı mövzudan çıxış edərək Aytmatov yaradıcılığını başqa cür dövrləşdirmək istərdik. Doğrudur, bu dövrləşmə də tarixi ardıcılıq prinsipi əsasında qurulub. Təklif etdiyimiz bölgü ədəbi janrlara deyil, ictimai-siyasi hadisələrə istinad edir. Məlumdur ki, yaradıcı şəxsin görüşlərinin formalaşmasında ictimai-siyasi hadisələr mühüm rol oynayır. Həm də bu fikir məhz Aytmatov kimi sənətkarlara daha çox aiddir. Əlağa Vahid öz sevgi

qəzəllərini yazanda onun üçün hansı dövrün – Stalin sərətliyinin, yoxsa Xruşşov “mülayimləşməsi”nin prinsipial fərqi yox idi. Lakin Aytmatov kimi ədiblərdə durum tamamilə fərqlidir. Aydındır ki, Stalin sərətliyi dövründə Aytmatov hətta “manqurt” sözünü işlədə bilməzdi. Əks təqdirdə onu da valideyninin taleyi gözləyə bilərdi və biz bu gün həmin adda yazıçı tanımazdıq.

Ç. Aytmatovun yaradıcılığını aşağıdakı bölgü əsasında təqdim etmək istərdik:

- 1960-70-ci illər (janr və tematikadan asılı olmayaraq);
- 80-ci – 2000-ci illər.

Göründüyü kimi təklif etdiyimiz bölgü sadədir. Orada zahirən hətta müstəqillik dövrü ayrıca dövr kimi göstərilməyib. Zənnimizcə, buna ehtiyac yoxdur. Çünki ədibin yaradıcılığını araşdırarkən, orada SSRİ-nin çökməsi ilə əlaqədar ortaya çıxma biləcək hər hansı bir mövzu, ədəbi priyom, dönüş nöqtəsi tapa bilmədik. Əslində Aytmatovu üçün SSRİ-nin çöküşü elə təqdim etdiyimiz bölgünün ikinci mərhələsindən başlanır. Belə ki, “manqurt” ifadəsi sovet mətbuatında ilk dəfə 1980-ci ildə səsləndirilmədi. Obrazlı ifadə etmək, ədəbi cəbhədə SSRİ-nin çöküşü məhz həmin dövrdən başlanır.

Hesab edirik ki, Aytmatovun türk dünyası ədəbi irsinə qədəm qoyması da həmin dövrlə əlaqədardır. Əlbəttə, bunu üçün müəyyən bir əsas, siyasi-ideoloji zəmin olmalı idi. Qərribə səslənsə də, belə bir zəmin məhz sovet dövləti rəhbərliyi tərəfindən hazırlanmışdı. Bunu yazıçının tərcümeyi-halından görmək olar. O, 1963-cü ildə, 35 yaşında ikən Lenin Mükafatına, 1978-ci ildə Sosialist Əməyi Qəhrəmanı adına layiq görülmüşdü. Bunlar yazıçının ölkə miqyasında geniş tanınması üçün bir növ hüquqi baza rolunu oynadı.

Digər tərəfdən, Baltıyanı ölkələri və Moldovanı saymasaq, Qırğızıstan, şairi, yazıçısı SSRİ miqyasında tanınmayan yeganə sovet respublikası olaraq qalırdı. Sovet ədəbiyyatının erkən və yetkin dövrlərində Qırğızıstanın şair və yazıçıları ölkə miqyasına çıxma bilməmişdilər. Bu, əslində çoxmillətli Sovet ədəbiyyatı prinsiplərinin pozulması demək idi. Çünki o illərdə hətta sadə insanlar da istənilən sovet respublikasından olan ən azı bir-iki “milli” şairin, yazıçının adını çəkə bilirdilər. Yaradıcılıqlarına bələd olmasalar da adlarını eşitmişdilər. Bu, Sovet ideologiyasının, sovet tərbiyəsinin əslində pis olmayan nəticəsi idi. Lakin dediyimiz kimi, Qırğızıstan bu sırada yer almırdı. Gec də olsa, boşluğu doldurmaq lazım idi. Aytmatovun gənc ikən nəzərə çarpan ədəbi uğurlar əldə etməsində bu amilin də yəqin ki, müəyyən rolu vardır.

80-ci illər Çingiz Aytmatovun ədəbi irsinin bütün türk dünyasına geniş müstəvidə inteqrasiya etməsinin başlanğıcı olmuşdur. Bu coğrafiya təkcə Sovet

məkanı ilə məhdudlaşmırdı. Aytmatovun yaradıcılığı hələ 60-cı illərdən Türkiyədə də tanınmağa başlamışdı. Vaxtilə Nazim Hikmət Moskvada yaşayarkən gənc Çingiz Aytmatov ilə görüşmüş, onun yazılarını bəyənmişdi. Çox keçmədən yazıçının hekayə və povestləri Azərbaycan, qazax, özbək, türkmən, eləcə də tatar, başqırd, çuvaş, yakut və digər türk xalqları dillərinə tərcümə olunaraq yayıldı. Qırğız dili barədə xüsusi söz açmağa dəyər. Bu gün Çingiz Aytmatovun bütün əsərləri öz ana dilində nəşr olunmuşdur. Həmin əsərlərin bir qismini yazıçı özü ana dilinə çevirmiş, əksəriyyəti isə tərcüməçilər tərəfindən nəşrə hazırlanmışdır.

Maraqlıdır ki, Ç. Aytmatov öz ilk hekayələrini rus dilində deyil, qırğız dilində yazmışdır. Yazıçı hər iki dili mükəmməl surətdə bilirdi. Çingiz Aytmatov 50-ci illərin əvvəllərində tərcüməçiliklə məşğul olmuş, rus yazıçılarının hekayə və povestlərini qırğız dilinə tərcümə etmişdi. 1956-cı ildə Moskvada “Novı mir” ədəbi jurnalında dərc olunan “Cəmilə” povesti gənc yazıçının ilk böyük uğuru oldu və onu ölkə miqyasında ilk dəfə tanıtdı.

Aytmatov yaradıcılığının türk dünyası üçün doğma olması onun ümumtürk şüuraltı kodunu düzgün müəyyən edə bilməsi, bunu öz əsərlərində əks etdirməsidir. Yazıçının yaradıcılığında qədim türklərin dünyagörüşünə xas mədəni-etik dəyərlər dövrün reallıqları və müasirliklə əlaqələndirilərək diqqətə çatdırılır. Bu cəhət yazıçının romanlarında özünü daha aydın büruzə verir. Ümumtürk genetik kodu onun romanlarında və səhnələşdirmələrində hadisələrin axarı və insanların onlara münasibəti fonunda öz ədəbi təcəssümünü tapır. Qan yaddaşının şüuraltı saxlanma yeri olan bu romanlar bu səbəbdən türk dünyasının hər hansı bir məkanında asanlıqla məhrəmlik, doğmalığa qazanır.

Çingiz Aytmatovun nəsil şəcərəsi, həyatı və fəaliyyəti məhz böyük türkçülük salnaməsini əks etdirir. Məlum olduğu kimi, yazıçının atası qırğız, anası isə tatar olmuşdur. O, türk dünyasının iki böyük xalqının yetirməsi idi. Tatarların dünya hərbi tarixində böyük uğurları hər kəsə yaxşı bəllidir. Bu uğurlar Osmanlı İmperiyasının hərbi nailiyyətlərindən geri qalmırdı. Qırğız xalqı da kiçik xalq deyil. Xatırlayaq ki, Sovet hökumətinin ilk illərində bütün indiki Qazaxıstan və Qırğızıstan Aşağı Bolqaboyu və Ural ərəziləri - Həştərxan və Orenburq vilayətləri ilə birlikdə Qara-Qırğız Muxtar Vilayəti adlanırdı. Şərqdə qırğızlar Krasnoyarsk vilayətinə qədər yayılmışdılar. Yenisey qırğızların milli çayı hesab olunurdu. Yenisey sözü qırğız dilində Ene say (ana çay) sözlərindən yaranıb. Bu fikir Ç. Aytmatovun “Ağ gəmi” povestində öz əksini tapıb. Yazıçı özü Qırğızıstanda doğulmuş, uşaqlıq və gənclik illərində Qazaxıstanda yaşamış, burada orta və orta ixtisas təhsili almış, əmək

fəaliyyətinə burada başlamışdır. Sanki tale özü ona bütün türk dünyasının ədibi olmaq kimi şərəfli bir alın yazısı pay vermişdi. Çingiz Aytmatov irsinin Qazaxıstanda tanınmış tədqiqatçısı, M. Auezov adına Qazaxıstan Ədəbiyyat və İncəsənət İnstitutunun aparıcı elmi işçisi Amangəldi Mukanov (Mukan) yazır: “Ç. Aytmatovun yaradıcılığı və onun həyat yolu Qazaxıstanla sıx bağlı olmuşdur. Yazıçının doğulduğu yer – Şəkər kəndi qazax aulu Jualı ilə qonşudur. Onun əsərlərində hadisələr çox zaman qazax torpağında baş verir” [4, s. 54].

Türk dünyasının ortaq yazıçısı olan Ç. Aytmatovun ədəbi irsi əksər türkdilli ölkələrdə yetərinə öyrənilib. Fərəhli haldır ki, bu sırada Azərbaycan öncül yerlərdən birində qərarlaşıb. Müasir Azərbaycan filologiyasında Aytmatov irsi geniş tədqiq olunmuşdur. Akademiklər İsa Həbibbəyli, Nizami Cəfərov, professor Leyla Gərayzadə və başqaları böyük yazıçının ədəbi irsini müxtəlif aspektlərdə tədqiq etmişlər [1].

Hesab edirik ki, Çingiz Aytmatovun dramaturji irsinin öyrənilməsi çağdaş Azərbaycan teatrşünaslığının qarşısında duran prioritet vəzifələrdəndir. Qeyd etdiyimiz kimi, yazıçının dram əsərləri azdır, lakin səhnələşdirmələr yetərinədir. Ç. Aytmatovun yaradıcılığı əsasında MDB məkanında, o cümlədən Azərbaycanda tamaşalar oynanılmışdır. Təəssüf ki, böyük ədibin yaradıcılığı əsasında həyata vəsiqə almış və teatr mühitində əsl hadisəyə çevrilən quruluşlar haqqında ciddi tədqiqat işləri çox deyil.

Biz yazıçının əsərlərinin tədqiq edilməsində Azərbaycanın ön sıralarda olduğunu vurğuladıq. Lakin teatrşünaslıq sahəsində bunu demək düzgün olmazdı. Maraqlıdır ki, Azərbaycanla müqayisədə Çingiz Aytmatovun səhnələşdirmələri digər türk respublikalarında daha ətraflı öyrənilmişdir. Bu sırada tatar tədqiqatçılarının fəaliyyəti diqqət çəkir. Azərbaycan tədqiqatçıları üstünlüyü yazıçının nəsrinə (povest və romanlarına) verdikləri halda Tatarıstanda onun səhnələşdirmələri də lazımınca öyrənilir. Bu da maraqlıdır ki, Aytmatovun yaradıcılığı əsasında Kazanda tamaşalar qoyulduqda Azərbaycanda yazıçının hələ heç bir kitabı işıq üzü görməmişdi. “İlk dəfə Aytmatov tatar teatrsevərlərinə 1966-cı ildə təqdim edildi. Bu, “Qırmızı yaylıqlı qovağım mənim” povesti əsasında hazırlanmış “Gözəlim Əsəl” tamaşası idi. Müəllif Arkadi Kotelnikov, tərcüməçi tatar yazıçısı Amirxan Yeniki idi. Rejissor qismində Özbəkistan SSR Xalq artisti, A. N. Ostrovski adına Daşkənd Teatr-rəssamlıq İnstitutunun “Aktyor sənəti” kafedrasının müdiri, dosent Taşxuca Xocayev Kazana dəvət olunmuşdu. Tamaşanın rəssamı Ernst Gelms idi” [3, s. 206].

Aytmatov irsi onun öz vətəninə təbii ki, daha əhatəli şəkildə öyrənilir. Əsas yazıçının özü tərəfindən qoyulmuş İssık-Kul intellektual forumunda Aytmatozun ədəbi irsi öz geniş təəssümünü tapır. Bu məqsədlə Qırğızıstan hökuməti xüsusi məkan da yaratmışdır. *“İssık-Kulun ən gözəl yerində Ruh Orda - Ruh Mərkəzi yaradılıb. Mərkəz sadəliyi və təbii gözəlliyi ilə insanı heyran edirdi. Manas, Çingiz Aytmatoz və ümumilikdə qırğız ruhu bütün mahiyyəti ilə bu mərkəzdə öz mükəmməl ifadəsini tapıb”* [2, s. 14].

Artıq yarım əsrdən çoxdur ki, böyük qırğız yazıçısı Çingiz Aytmatozun yaradıcılığı dünyanın bir çox bölgələrində geniş populyarlıq qazanmışdır. Zaman keçdikcə yazıçının yaradıcılığının yeni-yeni xüsusiyyətləri üzə çıxır, tədqiqatçılar tərəfindən öyrənilir, əbədi və elmi ictimaiyyətə təqdim olunur. Aytmatozun əsərləri əsasında səhnələşdirilmiş tamaşalar günümüzün teatr mühitində xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Müasir dünyada, xüsusən MDB məkanında Aytmatoz səhnələşdirmələrinə müraciət etmədən nüfuzlu teatr festivalının keçirilməsi inandırıcı səslənmir. Bu sırada türk dünyası öncül yerdədir. Ç. Aytmatoz ədəbi irsinə maraq getdikcə artır. Onun əsərləri tarixi keçmişə bağlı olduğu qədər də müasir səslənir. Bu cəhət Aytmatoz irsinin daim aktual təsir bağışlamasını təmin edir. Sonda isə Andrey Konçalovskinin rejissorluğu ilə çəkilən “İlk müəllim” filmi haqqında öz fikirlərimi qeyd edir. Əvvəla izah edimki Aytmatoz əsərlərinin əksəriyyətində kənd həyatı, təhsildən geri qalan savadsız kənd camaatını təsvir edir. “İlk müəllim” povesti də bu əsərlərdəndir. Bu əsərdən də görünür ki, Aytmatoz yeniliyin, təhsilin tərəfdarı, hər cür cahilliyə qarşı idi. Burada da hadisələr Qırğızıstan da kiçik bir kənddə baş verir. Bir tərəfdə savadsız kənd camaatı, digər tərəfdə isə həmin kənd də məktəb açan müəllim obrazıdır. Film 1965-ci ildə Sovet Birliyi Kinematografçıları tərəfindən çəkilmişdir.

Ədəbiyyat siyahısı

1. Çingiz (Shyngýz, Shyngýs) Töröquloviç Aytmatoz. URL: https://az.wikipedia.org/wiki/%C3%87ingiz_Aytmatov#Dramaturgiyas%C4%B
2. Həsənli M. Nağıldan gerçəyə: “Ağ gəmi” və ya əbədiyaşar Aytmatoz. III İssık-Kul İntellektual Forumu haqqında təəssüratlar / 525-ci qəzet. – 2018. – 13 oktyabr. – S. 14-15. URL: <https://www.anl.az/down/meqale/525/2018/oktyabr/610434.htm>
3. Сагитова Г. Р., Хабутдинова М. М. Чингиз Айтматов на Казанской сцене (на примере татарского академического театра имени Г. Камала) / Филология и Культура. 2013. № 2 (32). С. 205-210.

4. Мұқан А.О. Шыңғыс Айтматов және қазақ театр өнері / Керуен.
2021. Том
70 № 1. С. 54-63.

Elariz Nahmedli Dayanat oghlu
The Phenomenon of Chingiz Aitmatov in the Modern Turkic World
and its Stage Embodiment

Summary: The article examines the reflection of the work of the outstanding Kyrgyz writer Chingiz Aitmatov in the Turkic world. The author notes that Aitmatov's work is extremely popular in most countries of the world. In this regard, the Turkic republics occupy a leading place. Aitmatov's works are most widely spread in the Turkic republics. The article also examines stage works based on Aitmatov's works. It is emphasized that the writer's merits in the development of national self-consciousness of the Turkic peoples are great. The connection of the historical past with the present is one of the main conditions for the popularity of the writer's work.

Key words: Chingiz Aitmatov, story, theatrical art, Turkic world, philology, theater studies.

Элариз Нахмедли Даянат оглы
Феномен Чингиза Айтматова в современном тюркском мире
и его сценическое воплощение

Резюме: В статье рассматриваются методы рефлексии творчества выдающегося киргизского писателя Чингиза Айтматова в тюркском мире. Автор отмечает, что творчество Айтматова пользуется огромной популярностью в большинстве стран мира. В этом плане тюркские республики занимают особое место. Произведения Айтматова получили наибольшее распространение именно в тюркских республиках. Кроме этого, в статье делается попытка анализа сценических произведений, созданных по мотивам произведений Айтматова. Подчеркивается, что заслуги писателя в развитии национального самосознания тюркских народов велики. Связь исторического прошлого с настоящим – одно из главных условий популярности творчества писателя.

Ключевые слова: Чингиз Айтматов, повесть, театральное искусство, тюркский мир, филология, театроведение.